

GLOBAL FİNANSAL KRİZLER VE IMF EKSENLİ YAPILANMADA TÜRKİYE

Murat TURGUT

ÖZET

1990'lı yılların son dönemecinden itibaren global piyasalarda devinimli bir şekilde şiddetini gösteren küreselleşme dalgaları oluşmaya başlamıştır. Bu Ekonomik küreselleşme evrelerindeki şiddetle ise endüstrileşme evrelerini henüz tamamlayan ülkelerde küreselleşmenin hızına paralel endüstriyel gelişimler beklenmiştir. Fakat sık sık patlak veren finansal çöküşler, Günümüz dünyasına, mali bakımdan görülen küreselleşme ile patlak veren krizlerin ana referans kaynaklarında önemli bulguların olduğunu göstermektedir. Makalemizde, Türkiye'de görülen finansal krizler referans alınarak, henüz endüstrileşme evresinde olan ülkelerde görülen krizleri önlemek yahut öngörmek için yapılması muhtemel analizler ve IMF'nin finansal krizler karşısındaki politika ve yetkinliği tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Finansal krizler, IMF, küresel ekonomi, Türkiye ve IMF, IMF politikalarının etkinliği

GLOBAL FINANCIAL CRISIS AND IMF AXIS EMBODIMENT, TURKEY**ABSTRACT**

Globalization waves has been started at the last periods of the 90s with an increasing momentum. With the economical globalization industrial advances has been expected from the countries that hasnt completed their industrialization stages which parallel to acceleration of the globalization. But these often appearing financial collapses, in todays world, shows that the significant findings in the main reference these crisis seen from the financial crisis. In our article, referring to the financial crisis seen in Turkey, analysis which could be used for preventing or forecasting crisis that appereance in countries which hasn't completed its industrialization phase will be argued and also how IMF would be faced with financial crisis with its policies and competence.

Keywords: Financial crises, IMF, global economy, Turkey and IMF, Efficiency of IMF policies

1. Globalizasyonun Günümüz Dünyasına İzdüşümleri

1990'lı yılların ilk aylarından itibaren dünya üzerinde şiddetli ve devinimli küreselleşme rüzgârları esmeye başlamıştır. Çoğu otorite tarafından küreselleşme sürecinin ana referans kaynakları arasında enformasyon teknolojilerinin gelişimi gösterilse de, ekonomi biliminin çok önemli referansları da göz ardı edilmektedir. Gözden kaçan bu noktada ise Demir Perde' nin çözülmesi ile birlikte dönüşüm ekonomileri diye adlandırılan yeni otonom ekonomilerin meydana gelmesi tek kutuplu yenedünyanın ve bu minvaldeki mali referansların şekillenmesi bulunmaktadır.

Günümüz dünyasında tartışılmaz bir realite olarak küreselleşme sosyo-kültürel, politik ve ekonomik çıktılara sahip yalnızca tek yönlü ilişkileri değil çok yönlü ilişkileri kapsayan bir süreçtir ve yapısı doğrultusuna paralel analizlerin gerekliliğini beraberinde getirmiştir. Kimi otoritelerce küreselleşme, dünya ülkelerini ve milletlerini birbirine yaklaştırmış dünyayı “büyük bir köy” formunda tanımlanmıştır. Kimi akademik çevrelere göre de Amerikan jandarmalığında yeryüzünün revizyonu ve ABD finansal çıktılarının dünya üzerindeki hâkimiyetinin güçlendirilmesi olarak anlam bulmaktadır. Konumuz dâhilinde ise bizim referans kaynaklarımız finansal çıktılar üzerinden ekonomik küreselleşmenin günümüzdeki yansımaları olacaktır. Bu çerçevede ise ekonomik yönden globalleşmenin uluslararası ticaret, uluslararası üretim çıktıları ve son olarak ise uluslararası finansal eğilimler oldukça önemlidir.

Ticari boyutta globalleşme, ülkeler arasında ithalat ve ihracat üzerindeki sınırlamaların ortadan kaldırılması yahut sınırlamaların şiddetinin azaltılması işlemi ifade etmektedir. Bu durumun temel referansları ise II. Dünya Savaşı'nın arifesine kadar geri gitmektedir. 1947 yılında imzalanan GATT'ın temel hedefi Endüstriyel ürünler için ticaretin global çerçevede serbestleştirilmesidir. Doksanlı yılların ortasında GATT'ın Dünya Ticaret Örgütü bünyesine transferine kadar olan zaman diliminde de belirttiğimiz misyon üzerine oldukça işlevsel olarak çalışmalarını sürdürmüştür.

Tüm bu bahsettiklerimiz ışığında, başka bir açıdan globalizasyona baktığımızda karşımıza bölgesel entegrasyon hareketleri karşımıza çıkmaktadır. Avrupa Birliği'nin getirdiği heyecanı takip ederek endüstrileşmesine hız vermiş ülkeler arasında çok yönlü ve uluslararası boyutta iktisadi yapılanmalar görülmüştür. Hiç şüphesiz globalleşme dalgalarının üretim kademesini de global şirketler, çok uluslu ortaklıklar oluşturmaktadır. İthalat ve ihracat kısıtlamalarının ortadan kaldırılması amacı II. Dünya Savaşı sonrası filizlendiği gibi çoğu Amerikan devlerinin global boyutta etkinliğini kazanmaya başlaması da yine II. Dünya Savaşı arifesine kadar uzanmaktadır. Teknolojik ataklar, ticari ve mali yapılarıdaki işlevsel inovasyonlar, liberalizasyona yönelik devlet politikaları ise şüphesiz bu sürecin hızını arttıran en başat etkenler arasında gelmektedir.

Göz ardı edemeyeceğimiz başka temel bir referans ise globalleşme sebep ve sonuçları arasında sermaye hareketlerinin tam odak noktada bulunması gerçekliğidir. Son yıllara baktığımızda ise endüstrileşmesini tamamlayan gelişmiş devletlerde dünya çapında markalaşmayı başarmış firmaların fonlamaları da oldukça önemlidir. Enformasyonun hızla artışı ve bu bağlamda süregelen gelişmeler kurumsallaşmayı başaran fonların serbest olarak hareket etmesini kolaylaştırmaktadır. Henüz endüstrileşme evresinde olan devletlerin ise bu tip fonlarlar yatırıma açık hale gelmesi oldukça önemli gelişmelerdendir. İlk mali globalleşme dalgalarının aksine günümüzde küresel sermaye hareketlerinin ödemeler bilançosu üzerinde negatif etkileri zayıflamış, kırılma riskleri azalmış hatta hiç etkisini göstermemeye başlamıştır.

2. Globalizasyonun Pozitif Ekonomik Yönü

Ekonomik açıdan globalleşme, bir bakımdan sermaye üstündeki liberal piyasa sistemini global düzeyde işlevsel kılma çabası olarak da görülebilmektedir. İktisadi teoriler yönünden ise bu tip işlevselliklerin mikro ve makro seviyede yaratacağı sonuçların yararlarından bahsetmemiz konumuz dâhilinde oldukça önemlidir. (Tuncer, 2001: 45).

Piyasadan gelen veriler ışığında tesis edilecek kaynak ayrımı, sınırlı kaynakların bölüşümünü etkin kılarak, global üretim ve kalkınmanın yaşanmasına olumlu katkılar sağlayabilecektir. En temelde ise verimliliğin düşük ve yüksek olduğu bölgelerde bir sermaye kanalizesi başlayacaktır. Bu dünya refahının artmasında da en temel etkenlerden bir tanesidir. (Albert, 2004: 12-20).

Makroekonomik ölçekler açısından yabancı sermayenin kalkınmaya başlayan devletlerde tasarruf ve döviz açıkları gibi kalkınmanın önündeki en büyük engelleri kırarak reel milli gelir üzerine olumlu etkiler bırakması da düşünülmektedir. (Perelman, 2008:36). Keza, henüz endüstrileşme evresindeki ülkelerde ekonomik serbestleşmeye önem verilmesinin başlıca sebepleri arasında yabancı sermayeden fayda sağlayıp kalkınma hızının arttırılmak istenmesi yatmaktadır.

Bununla birlikte, kamu finansman açığı konusunda sorun yaşayan birçok devlette bu açıkların finansmanını işlevsel hale getirmek için özellikle kısa vadeli sermaye hareketlerini talep ettikleri de görülebilmektedir. Belirttiğimiz bu faydaların yanında günümüz dünyasında özellikle gelişmekte olan ülkelerde periyodik olarak mali krizlerin patlak vermesi akabinde süregelen işsizlik dalgaları da görülebilmektedir. (Tabb, 2008:28). Bu durumlar da temelsiz bir sermaye hareketinin yahut mali referansların henüz serbestleşmenin hızına direnç göstermekte hazır olmadığına bir göstergesidir. Mali krizler açısından ise ülkemiz uzun yıllar kırılğan bir yapıya sahip olmuş ve global arenada oldukça ağır bedeller ödemiş bir ülkedir. (Foster, 2008: 51).

Günümüz global ekonomik sisteminde, ekonomik krizler yaşayan ülkelerin , krizi en hafif etkilerle atlatmak için IMF haricinde kurumsal yapılar çok fazla bulunmamaktadır. Günümüz mali tecrübeleri ile IMF kriz yönetim araçlarının da başarısının sorgulandığı bir başka gerçekliktir. Hatta Türkiye için tecrübe ettiğimiz süreçler IMF başarısının sorgulanmasının ne derece yerinde olduğunu bir kez daha bize göstermektedir. Çünkü kimi zamanlarda kriz içinde olan ülkemiz için

IMF reçeteleri krizi daha da derinleştirmiş ve salt krizin haricinde ekstra bedellerin ödenmesine sebep olmuştur.

3. Bretton Woods'un Bakiyesinden Günümüz Global Finansal Sistemi

International Monetary Found (IMF) II. Dünya savaşından yetmişli yılların ortalarına kadar hüküm süren temelleri 1947 'de atılan Bretton Wood's bir uzantısı olarak görülmektedir. Bretton Woods sistemi sistematik açıdan ise sabit döviz kurlarına ve resmi sermaye hareketlerince temellendirilmekteydi. Günümüzde yaşanan mali sorunlar gibi o gün de geçici sayılabilecek dış ödeme açıklarının karşılanması ihtiyacına yönelik IMF bünyesindeki ülkelere kısa vadede toparlanmayı öngören krediler sağlamaktaydı. (Suslu ve Dişbudak, 2012; 68-69).

Sorunlar benzer gibi gözükse de günümüz mali referanslar, ekonomik şartlar IMF ilk teorize edildiği ve yaşam bulduğu yıllardan oldukça farklı sonuçları beraberinde getirmektedir. Uzun yıllar sabit kur politikasıyla süregelen ekonomik döngüler 1990'lı yılların il dönemecinde değıştten döviz kuru ve sermaye hareketlerini kabul ederek devam etmiştir. Bu hareketlilik/değışkenlik kimi zaman oldukça büyük ölçekte ve öngörülemeyen zamanlarda kendini hissettirmiştir. Henüz endsütrileşme aşamasında olan ülkelerde global sermaye hareketleri de bu sebeple oldukça büyük ölçeklerde olmuş bunun da nihai sonuçları arasında "öngörülemezlik" olgusu ekonomide kendini göstermiştir. (Cuaresma ve Gnan, 2008;80).

2002 öncesi Türkiye'de kriz tecrübeleri sermaye akımlarında serbestleşmeye gidilen o dönem hükümetlerin para politikaları , faiz kontrolleri ve döviz kurları üzerindeki etkin ve işlevsel olması gereken yönetimlerinin oldukça muğlak ve karşılıksız kaldığını göstermektedir. İlk olarak karşımıza periyodik olarak yabancı sermaye girişlerini imkânlı kılmak için reel faizleri milli paradaki enflasyon değerinin üzerinde koruma gerekliliği çıkmaktadır. Bununla birlikte yabancı sermaye girişinin meydana getirdiği hareketlenme özellikle tüketim malları ithalatını arttırmıştır. Yalnızca bahsettiğimiz durumları dahi öngöremeyen IMF kriz yönetim süreci ise hızla güvenini yitirmiş ve şiddetle eleştirilmeye başlanmıştır. (Tokucu, 2010; 40).

Henüz gelişmekte olan ve yabancı sermaye girişlerine yoğun olarak maruz kalan ülkelerde, sermaye giriş süreçlerinin aksaması ani ve beklenmedik krizlerin adeta kuluçka dönemleri olmuştur. (Eroğlu ve

Eroğlu, 2010; 250-251). Hızlı ve yoğun sermaye girişlerinin oluşturduğu sıcak atmosfer, ülkede yaşanacak çok küçük sosyo-kültürel, sosyo-politik bir gerilimin dahi tüm ekonomiyi alt üst etmesinde de tek başına yeterli olmuştur. Dünyada henüz gelişme aşamasında olan ülkelerde ve Türkiye’de tam olarak bahsettiğimiz referanslara paralel olarak mali krizlerin gözlenebilmesi mümkündür.

4. Türkiye’de Mali Krizler

Ülkemizde ekonomik serbestleşme tecrübelerinin hızlandığı dönemlerin ardından sıklıkla ekonomik krizleri yaşadığı bir gerçektir. Bu sebeple öncelikle ülkemizin ekonomik serbestleşme serüvenine kısaca değinmek konumuz açısından işlevsel olacaktır.

Ülkemizde ilk olarak kambiyo denetimi işlemi sayılabilecek gelişme “Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu” dur. 1930 yılında çıkartılan bu kanun ile birlikte kambiyo denetimi başlamıştır. Korumacı bir anlayışla gerçekleştirilen kanun bir bakıma dış piyasalara karşı bir izolasyon niteliği de taşımaktadır. (Güney, 2006; 27). Bunun ardından ise 1960’lı yıllarda döviz ve sermaye akımları üzerindeki denetim ve kısıtlamaların oldukça şiddetlendiği söylemek de yanlış olmayacaktır. (Bakır, 2007; 203).

Yine konumuzla ilgili olarak 1980 yılının 24 Ocak tarihiyle İktisadi İstikrar kararlarıyla yeni bir pencere açılmıştır. Bu tarihte ticaretimiz serbestleştirilmeye çalışılmış ve yerli ekonomi dışı açılmaya başlamıştır. Ve hemen akabinde kambiyo mevzuatı üzerine de bir takım serbestleştirici yenilikler görülmeye başlanmıştır. Ve takvimler 1989 yılını gösterdiğinde çıkartılan 32 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile serbestleştirme adına oldukça önemli adımlar atıldı. Peki, neydi bu 32 sayılı karar?

İlk olarak, 32 Sayılı karar menkul kıymet ve diğer sermaye piyasa araçlarının dolaşımını, ülkemizde yerleşik kişilerce bahsi geçen araçların ihracı arz ve satışı serbestleştirilmiştir. (Ozatay, 2012; 64). Yine belirtilen kararlar beraber ülkemizde yerleşik kişilerin ülke dışından aynı ve nakdi kredi almaları da mümkün kılınmıştır. Bunun yanında yine ülkemizde yerleşik kişilerin yurtdışında yatırım yapmaları, ticari faaliyetler gerçekleştirmeleri, özel şirket olmaları sermayelerini ihraç etmeleri olanaklı hale getirildi. Bahsettiğimiz 32 sayılı karar ile kambiyo rejimi ve ekonomide serbestleştirilme adına en büyük adımlar atılmıştır. (Atay, 2010; 67).

Tüm bu gelişmelerin ışında ise Türkiye Cumhuriyeti 1990 yılına gelindiğinde IMF'e bir talepte bulunarak IMF Fon sözleşmesindeki 8. Madde uyarınca belirtilen statüye geçtiğini ibraz etmiş bu sebeple de Türk Lirası'nın çevrilgen bir para birimi olarak tanınması ve tescil edilmesini talep etmiştir. Bu sebeple 90'lı yılların ilk dönemi serbestleştirme çalışmalarının oldukça önemli aşamalar taşımaktadır.

5. IMF ile Yaşanılan Süreç ve Türkiye'de Bir Büyük Buhran

Takvimler Aralık 1999 tarihini gösterdiğinde Türkiye, ekonomisindeki yüksek enflasyon problemini ortadan kaldırmak ve ekonomiyi istikrara kavuşturmak için IMF ile temasa geçmiş ve 3 yıllık bir mali program üzerinde mutabakata varmıştı. Bu mali programın kapsamında 1999-2002 tarihleri arasında süren zaman zaman diliminde enflasyonun tek haneli rakamlara indirilmesi ve istikrarlı bir kalkınma hedeflenmekteydi. İşte bu istikrar programı aslında IMF'in klasikleşmiş ve kemikleşmiş teorilerine dayanan bir mali reçete görünümde idi. Kamu harcamalarında tasarruf, vergilerin arttırılması ve en önemlisi ise özelleştirilmeye önem verilmesini ön görmekteydi. (Koyuncu, 2009; 34)

Kur konusuna baktığımızda ise IMF ile yapılan anlaşmada önemli olan bir nokta da döviz kuru için sabit kur sisteminin benimsendiğidir. Bu çerçevede Türk Lirası 1 dolar ve 0.77 Euro'dan teşekkül bir sisteme entegre ediliyor ve döviz kurunun kazanacağı değer baz alınarak senelik enflasyon %20 ile baskılanıyordu. Buna benzer uygulamalar özellikle Orta Amerika ülkelerinde oldukça işlevsel sonuçlar vermişti. Fakat buradaki başarının Türkiye'de ortaya çıkacağına inanmak biraz ironikti. Bu düzenleme ile Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası para arzını sadece giriş yapan döviz miktarına paralel olarak arttırabilirdi. Bununla birlikte salt olarak iç kredilere dayanarak Merkez Bankası'nın emisyon işlemi gerçekleştirmesi de imkansız hale getirilmişti. (Ozdemir, 2009; 8).

Anlaşmayla birlikte IMF Türkiye'ye 4 milyar dolar stand-by kredisi vermeyi kabul etmişti. Bunun yanında Dünya bankasını da 750 milyon dolarlık bir kredisi onay görmüştür. Önceleri programın tatbikinde küçük çapta da olsa bir başarı sağlandı ve program işlevsel görüldü. Faiz oranları hızlı bir düşüşe geçerek, yurt içi arz ve talep te buna nazaran yükselmeler yaşandı. Enflasyon ise etkisini daha aza indirerek yavaşlamaya başladı. İşte tam burada öngörülemeyen kırılmalar

yaşanmaya başlamıştır. Çünkü fiyat artışları öngörülen mali referansların oldukça üzerinde seyretmekteydi. Yurt içi talep dengeleri müthiş bir hızla yükseldi. Enerji fiyatları pahalandı ve Türk Lirası yine program dâhilinde ön görülemeyen bir şekilde aşırı değerlendirildi. Bu durumun nihai bir çıktısı ise büyük bir dış ödeme yükünü karşımıza çıkartmaktaydı. (Çiçek ve Alçın, 2010; 555).

Yalnızca bu sonuçlar doğrultusunda uygulanan kur rejiminin devamlılığını sürdürebilmesi ve cari işlemlerin finansmanı hususunda, otoritelerce çok büyük soru işaretleri dile getirilmeye başlanmıştı. Kamu sektöründeki iyileştirme ve özelleştirme uygulamalarının istenen hız gerçekleştirilememesi ise bir başka soru işaretiydi. Buna ilave olarak koalisyondaki çatlaklar, siyasi kriz ve çalkantılar ise global sermayenin bir başka endişe olarak mevcut bulunmaktaydı. Bu sebeple 2000 yılının Aralık ayından itibaren yabancı sermaye girişi beklenen hızda gerçekleşmedi. Paket dahilinde para kurulunun uygulamalarına yönelik olarak likit değer yaratılmasının bizatihi yabancı sermaye girişlerine şartlandırılması ise döngüsel olarak likitide artışı üzerine olumsuz etki yaptı. Bunun nihai bir sonucu da yaşanacak faiz artışlarının özellikle Bankalar üzerinde müthiş bir negatif olarak karşımıza çıkacaktı.

Öte yandan faizlerin yükselmesi de yabancı sermayenin yatırım planları üzerine büyük soru işaretlerini beraberinde getirmekteydi. Bununla birlikte bono ve tahvillerdeki hızlı düşüşlerde yaşanmaktaydı. En nihayetinde yabancı sermaye fonlarını çekmeye başladığında Merkez Bankası devreye girdi ve takip eden hafta için 5.6 Milyar dolarlık satış yaparak önemli ölçüde döviz rezervi elde etti. Bu da 2000 yılının Aralık ayı başından itibaren ortaya çıkan soru işaretlerinin net olarak krize dönüşmesi demekti. (Onur, 2008; 133)

Bu durum neticesinde bir dizi önleyici işlem planlanmaktaydı. Yapısal reform adı altında SGK ve bağlı kuruluşlarının zararının önlenmesi, kamusal yorgunluğun giderilmesi ve Kamu İktisadi Teşekküllerindeki kârın maksimizasyonu için bir dizi kararlar alındı. Bu karar doğrultusunda ise IMF ile 7.5 milyar dolar yekûn bir destek paketi daha hayata geçirilmiş oldu. Bu önlem neticesinde IMF ile varılan mutabakatın sonucunda ekonomide belli bir düzeyde de olsa canlanma gözlemlendi. Merkez Bankası'nın rezervleri arttırıldı. Faizler ise kısmen düşmüş fakat yine de kriz arifesine göre önemli ölçüde yüksek bir düzeyde seyretmekteydi. Zaten gecelik borçlanmaya gitmeye zorlanan

bankaların ise mali kaynakları alt üst olmuş durumdaydı.

Daha öncede en küçük siyasal çalkantıların ekonomiyi alt üst etmesinden bahsetmiştik. Takvimler 19 Şubat'ı gösterdiğinde devletin en tepesinde yaşanan bir sorun yeni düzenlemelere olan inancı derinden etkiledi ve Türk Lirası'ndan yönelim başlamıştı. Takip eden geceye kadar döviz talebi 7,5 Milyar dolar seyrindeydi. Bu şartlar altında ise IMF ile mutabık olunan sabit kur politikasına da son verildi. Bu da Türk Lirası'nın dalgalanmaya başlamasını tetikleyen en önemli etken idi. (Mankiw,2009; 305).

Fakat sabit kurun terkedilip dalgalı kurun işlemeye başlamasıyla birlikte Merkez Bankası kısmen de olsa piyasa ihtiyaçlarını cevap verebilmeye başlamıştır. Ödemeler sistemi kısmen de olsa yeniden işlerlik kazandı. Faizler ise hissedilir bir düşüş gösterdi. Fakat bu gelişmeler yeterli değildi. İki Buhanlı süreçle bankacılık sektörü büyük yaralar almıştı. Yüksek faizler ve devalüasyon süreçleri sektördeki temel yaraların kaynağıydı ve sektörün zararı oldukça büyüktü. Zaten kriz öncesi çok güçlü sermaye yapılarına sahip olmayan bankalar krizle birlikte mevcut güçlerini de yitirmişlerdi. Bu etap ta ise Bankacılık sektörünün revizyonu şart olarak gözükmekteydi. (Koyuncu, 2009; 14-15).

Takvimler 2001 yılının Şubat ayına geldiğinde en başat sorun enflasyon ve istikrarsızlıktı. Bu doğrultuda “Güçlü Ekonomiye Geçiş” programı adı altında bir takım mali referanslar hazırlandı ve IMF ile yeni bir temas sağlandı. Bu temas neticesinde yine 3 yıllık bir stand-by dönemi kapsamında 8 milyar dolarlık yeni bir kredilendirme yapıldı. Toplam borç son kredi ile birlikte 20 milyar dolara yaklaşmaktaydı. Diğer reçetelerin yanında bu yeni program ile öncelikle bankacılık sektöründe bir takım revizyonlar hedeflenmekteydi. Bunun içinde bir takım yasal reformların gelmesi şart gözükmekteydi. Öncelikle bankacılık sektörüne yönelik revizyon kapsamında TMSF' ye devri gerçekleştirilen bankaların sermaye yapıları güçlendirilmeye çalışıldı. Devlet bankalarını görevlerinden kaynaklanan zararı devlet tahvilleri kanalıyla ödendi. Özel bankaların ise sermaye yapıları yeniden güçlenene kadar temettü faizi ödemelerinin daha sonraya bırakılmasına karar verildi. Bu yasal reformlar konusunda ise Bankalar Kanunu kapsamında AB standartlarına yaklaşmak için bir dizi uygulama içi mevzuat değişikliğine gidildi.

Bu en yeni ekonomik reçetenin en temel referanslarında da şüphesiz yine kur sistemi bulunmaktaydı. Bu yeni sistem sabit kur uygulamasının tam aksine değişken kur uygulamasını tercih etmekteydi. Uzlaşılan mali referans çerçevesinde önemli ölçüde dalgalanma yaşanmadığı sürece MB piyasalara müdahale etmeyecekti. Çünkü Türkiye IMF'in muğlak olarak görülen sabit kur, yüksek oranlarda vergi işlemleri ve öngörüsüz ekonomi politikalarını nihai zararlarını çeken en net tabloyu sergilemekteydi. "Güçlü Ekonomiye Geçiş" başlığı altında Türkiye krizden silkinip çıkmaya başlamıştı.

Faizlerde etkisini hissettiren bir düşüş yaşandı ve dolar fiyatlarında da aynı düşüş gözlemlenebilmekteydi. Ekonomik küreselleşme asıl olarak ülkemizde makro ekonomik sorunların daha derin ve girift bir hal almasına neden oldu. Hassaten bankacılık sektörü yeterli kayanağa sahip olmamasına rağmen öngöremediği risklerle ülke geneli ekonomik sorunların önemli aktörleri arasında yer aldı. Bu süreç ise 1994-2000 ve son olarak 2001 buhranlarının yaşanmasında etkili oldu.

Şiddetini her gün arttıran Globalizasyonun ekonomik krizleri başlatan faktörlerinden biri olduğu o dönem için gerçekliğini korumaktadır.

6. IMF'nin Öngördüğü Kriz Yönetimleri

Daha önce bahsettiğimiz üzere IMF, sabit kurlu Bretton Woods sisteminin bir entegresi olarak ekonomik hayata merhaba demiştir. Ve yine bu sistemin ilk hayat bulduğu dönemlerde global ekonomik sermaye akımları özellikle cari işlemlerden temelli kaynak bulmaktaydı. Fakat yine daha önce söz ettiğimiz gibi günümüz ekonomik globalleşme dönemi sermaye akımlarında cari işlemlerin etkisi oldukça düşük hatta hiç yok denecek kadar azdır.

En başından net olarak söyleyebileceğimiz bir gerçeklik ise IMF'in günümüz sorunlarına göre hayat bulmadığı yahut günümüz mali veriler ışığına adapte olabilecek bir yapıda gelişemediğidir. Çünkü global karlılık ve risk faktörlerine hakim olarak global arenada dolaşımı olan sermaye mali verilere göre ticaret akımlardan kat kat daha fazladır. Bu sebeple daha en başından karşımıza çıkan IMF 'in kriz enstrümanlarında bir işlevsizlik bulunduğuur.

Başka bir yönden IMF üye ülkeleri kriz yaşadığı zaman klasik ve global güncel mali değerlere çok da paralel yaklaşmayan mali reçeteler tatbik etmektedir. Hatta bununla kalmayıp ülkemiz örneğinden

düşünürsek IMF'in kriz içindeki ülkelere çeşitli mali politikaları dikte ettiğini de söylemek yanlış olmayacaktır. Zaten temel referanslar arasında IMF'nin şartlı yardımları toplam harcamaları daraltmaya, para arzını düşürmeye, faiz ve vergi oranlarını ise yükseltme olan bir kurumun dinamik mali koşullar içinde oldukça muğlak işlemlere sahip olduğu açıktır. Keza bu tip şartlı uygulamaların mali piyasalarda durgunluğu daha da şiddetlendirecek üretim ve satışların durağan hale gelmesine sebep olacaktır. (Schafefer, 2001: 25-28). Bunun doğal bir çıktısı ise firmaların daha da borçlanmasına ve akabinde işsizliğe neden olmasıdır. Bu sebeple hem henüz gelişmekte olan ülkelerin IMF analizlerinden hem de bizatihi ülkemizin IMF ve kriz tecrübelerinden karşımıza çıkan sonuç kısaca budur.

Bir başka yönden kur açısından baktığımızda ise IMF'in henüz endüstrileşme evresinde olan ülkelere tatbik etmek istediği sabit ve istikrarlı kur politikası krizlerin etkisini azaltmak şöyle dursun onları daha da girift ve derin bir boyuta taşımıştır. Kur, istikrarlı halde tutulmaya çabaladıkça fiyatların yükselmesinin bir türlü önüne geçilememiştir. Bu durumun en doğal iz düşümü ise milli para değerindeki artışın uç boyutlara yansımaları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Analiz edilen süreçlerde henüz gelişmekte olan ülkelerin IMF'in bu politikalarını yabancı sermaye girişini etkin kılmak için bir araç olarak görmeleri hep karşımıza çıkmıştır. O halde yeni gelişmekte olan ülkelerde bu mevcut IMF politikalarının krizi önlemek yerine bizatihi derin makroekonomik krizleri doğuracağını söylemek hiç de yanlış olmayacaktır. En yakın tecrübemiz ile de kur konusunda IMF'in bizzat sunduğu reçetelerden sabit kur Türkiye'nin buhranlı zamanlarında da net olarak görülebilmektedir.

Dikkat etmemiz en önemli konu ise IMF'in reçete olarak görülen mali referanslarının hiçbir zaman ülkenin yerli sanayicisinin, vatandaşının, memurunun ve tüm üretici kollarının mali sorunlarına net bir çözüm üretmediğidir. Hatta bunun aksine IMF reçetelerinin uygulamaya döküldüğünde fayda sağlayan tek kesim yine yabancı sermaye kesimidir. Nitekim kısa sürede krizi atlatmayı hedefleyen reçeteler devlet hazinelerinin borç tarafında olup nihai olarak vatandaşın vergileri ile taksitlendirilmektedir. Bu sebeple IMF'in açtığı borç yükü vatandaşın tasarrufları içinde finanse edilmiştir ve Bu finansman ise yabancı sermayenin alacaklarının tahsisinde kullanılmaktadır. Bu kısır

döngünün yalnızca teorik görünümde bu şekilde büyük muğlaklıklar bulunması karşısında uygulamada getirilen mali külfet ve krizlerin derinliğini tahmin edilenlerden hep daha fazla bir yükü karşımıza çıkartmaktadır.

O halde görebileceğimiz en net tablo IMF'in reçetelerinde şekli olarak görülen kriz önleme ve kurtarma işlemlerinin kazanan tarafı her zaman için yabancı sermayedir. Bu reçeteler bir bakıma yabancı sermayenin risk almadan, mali sorunlarla karşılaşmadan yatırım yapmasını olanaklı kılmaktadır. Yabancı sermaye, bizi devlet garantörlüğü ile ve IMF'in reçeteleriyle nasıl bir kriz yaşanırsa yaşansın yatırımlarının heba olmayacağını teminatını almaktadırlar. (Seyidoğlu, 2003: 458-460)

Yabancı sermaye girişi, yatırımlar belirli şartlar altında olumludur. Fakat IMF'in mali referanslarını yabancı sermayeyi koruma amaçlı dizayn etmesi, bizi IMF politikalarının sorgulanma nedenidir. Kriz patlak verdiğinde IMF'in mali kaynakları kısması yerine, zaten kısıt ve kriz yaşayan kaynakları birincil olarak zarar gören yabancı yatırımcının zararlarını karşılamaya yönelik dizayn etmesi işlevselliğinin yitirilmesine sebep olmuştur. Aksine zaten kısıt ve kriz içindeki kaynakların öncelikle yerli üreticiyi kurtaracak şekilde dizayn edilmesi gerekir ki daha büyük makroekonomik krizlere ortam hazırlanmasın.

Son olarak karşımıza çıkan bir başka gerçeklik ise IMF'in hep kriz dönemlerinde etkinliğini göstermesidir. Tüm yanlış mali politikalarını bir kenara bıraksak dahi salt olarak bir müdahale işlemleri dizisi kriz patlak verdikten sonra ne derece işlevseldir bu tartışma konusudur. IMF'nin yetki alanı, faaliyet ve kapsamı ekonomilerin liberalleştirildiği ve bu sebeple de sermaye hareketlerinin, kurların dinamik ve öngörüye kapalı olduğu global arenada bir revizyona tabii tutulmalıdır. Uzak zamanların Bretton Woods yönergeleri ve tecrübeleriyle günümüz global arenanın mali değerlerini analiz etmek şüphesiz ki başarısızlığı beraberinde getirecektir.

7. Sonuç

IMF'in ülkemizde etkin olduğu zamanlarda, küreselleşme dalgalarıyla birlikte gelen ekonomik krizlerin oldukça sıkı bağlara sahip olduğu günümüz içinde tartışılmaz bir gerçekliktir. Özellikle küreselleşmenin en sert rüzgârlarının ekonomik alanda estiği doksanlı yıllarda birçok gelişmekte olan ülke bu krizi yaşamıştır. Ve bu ülkelerin

yine büyük bir çoğunluğunun da IMF' ile organik bir temasının olduğu bilinmektedir. Bu krizler büyük ölçüde ekonomilere zarar vermiş halkın refahı üzerinde müthiş negatif etkiler yaratmıştır.

Yine bu dönem için müspet olarak görebileceğimiz bir konu ise ekonomik krizlerin şiddetiyle yabancı sermaye hareketlerinin önemli bir başa sahip olduğudur. Elbette tek neden yabancı sermaye hareketleri olarak addedilemez ama etkisinin de göz ardı edilemeyecek derece önemli olması da bir gerçektir. Bunun yanında yabancı sermaye hareketlerinin en temel kaynağı da o yıllarda görülen küreselleşmedir. Nitekim hızını arttıran küreselleşme ve IMF'in öngördüğü programlar yabancı yatırımcılar için çok uzak ülkelerde dahi sıcak ve güvenli bir ekonomik kuluçka görüntüsünü şekillendirmiştir.

Yabancı sermaye konusunda öncelikle bir tasnif ihtiyacı belirmektedir. Çünkü ekonomik krizler yönünden hayati önem taşıyan durum kısa süreli yabancı sermayenin ne derece işlevsel olarak denetlenebildiği ve yönlendirebildiğidir. Tabi her denetimin de yabancı sermaye için negatif bir durum olduğu da göz ardı edilmemelidir.

Yine krizlerin ana kaynaklarından olan bankacılık sektörü üzerinden devam edersek, sektörün küreselleşme süreçleri içinde önemi oldukça büyüktür. Sermaye yapıları bakımından güçsüz ve yabancı sermaye karşısında işlevsel cevaplar veremeyen sektörün makroekonomik krizler için bir alarm niteliği taşıdığını unutmamak gerekir.

Bu mali analizler Türkiye'nin hâlihazırdaki ekonomik dinamikleri göz önünde bulundurulduğunda oldukça uzak zamanları ifade etmektedir. 14 Mayıs 2013 günü IMF' olan borcumuzun son taksitinin de ödenmesi ile bir bakıma IMF'in mali etkinliği sona ermiştir diyebiliriz. Makalemizdeki analizler şu an güçlü ekonomi dönemindeki tablodan oldukça uzaktır. Fakat her krizin ekonomideki açtığı yaranın analizi ise kriz oluşmadan bir mali korunma mekanizması inşa etmek için oldukça önemlidir. Dinamiklerini kendi kaynaklarından alan, yetişmiş kadrolarıyla ekonomisinin seyrini yabancı proje ve düşmen emellere bırakmayacak iradeler, krizler için her zaman bir adım ileriden gitmektedir.

KAYNAKÇA

Albert, Michael (2004), *Katılımcı Ekonomi*, İstanbul, Aram Yayıncılık:96.

ATAY, M. (2010). *1980 Sonrası Türkiye Ekonomisinde Uygulanan Para Politikasının Konjonktür Hareketleri Üzerine Etkisi: Teori ve Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Kayseri.

BAKIR, C. (2007). *Merkezdeki Banka Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ve Uluslararası Bir Karşılaştırma*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

CUARESMA, J. C. ve GNAN, E. (2008). Four Monetary Policy Strategies in Comparison: How to Deal with Financial Stability?. *Monetary Policy&The Economy*, No: Q3/08.

ÇİÇEK, S. ve ALÇIN, S. (2010). Kriz Sonrasında Para Politikasında Yeni Yaklaşım Önerisi: Esnek Enflasyon Hedeflemesi. *Uluslararası Sempozyum 5, 27-29 Mayıs, iç. Küresel Kriz Sonrasında Ekonominin Yeniden Yapılanması*, Balıkesir: Bildiri Kitabı

EROĞLU, N. ve EROĞLU, İ. (2010). 2008 Finans Krizi Çerçevesinde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın Kriz Yönetimi ve Çıkış Stratejisi. Ed: İ. Kalaycı, *Halil Seyidoğlu'na Armağan: Finansal Kriz Yazıları*, İstanbul: Nobel Kitap Dağıtım,

Foster, Bellamy John (2008), "Durgunluk Kriz ve Emek", **Neoliberalizm ve Kriz**, 1. Basım, İstanbul, Kalkedon Yayınları.

GÜNEY, P. Ö. (2006). İstikrar Politikaları, Hedefleme Stratejileri ve Türkiye Örneği. *Hacettepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt: 24, Sayı: 1

KOYUNCU, F. T. (2009). *Türkiye'de Konjonktürel Dalgaların Arz ve Talep Şokları ile Analizi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Eskişehir.

MANKIW, N. G. (2009). *Makroekonomi*. 6. Baskı, Çeviri Ed: Ö. F. Çolak, Ankara: Efil Yayınevi.

ONUR, S. (2008). Türkiye Ekonomisi'nde Faiz Oranları-Enflasyon İlişkisi Üzerine Bir Model Denemesi (1980-2005). *Journal of Qafqaz University*, No: 24

ÖZATAY, F. (2012). Para Politikasında Yeni Arayışlar. *İktisat İşletme ve Finans Dergisi*, Cilt: 27, Sayı: 315

ÖZDEMİR, M. (2009). Wicksell'in Dirilişi Monetarizmin Sonu(Mu) ? *EconAnadolu 2009: Anadolu International Conference in Economics*, 17-19 Haziran, Eskişehir.

Perelman, Michael (2008), "Kriz Hakkında Nasıl Düşünülmeli", **Neoliberalizm ve Kriz**, 1. Basım, İstanbul, Kalkedon Yayınları.

Seyidoğlu, Halil (2007), **Uluslararası İktisat**, 16. Baskı, İstanbul: Güzem Yayınları No:22.

SÜSLÜ, B. ve DİŞBUDAK, C. (2012). TCMB'nin Para Politikası Duruşunun Alternatif Açıklaması: Parasal Durum Endeksi (MCI). *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, Cilt: 19, Sayı: 2

Tabb, William K. (2008), "ABD Kapitalizminin Finansal Krizi" **Neoliberalizm ve Kriz**, 1. Basım, İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.

TOKUCU, E. (2010). Kriz ve Para Politikaları: Para Politikalarının Başarısızlığı Üzerine. *Ekonomik Yaklaşım*, Cilt: 21, Sayı: 76

Tuncer, Nihal (2001), "Para Krizleri ve Türkiye", *İktisat Dergisi*, Şubat-Mart.